

KUD: 37 .013(496.51)(05)

JETËSIMI I REKOMANDIMEVE TË HULUMTIMEVE NGA INSTITUTI PEDAGOGJIK I KOSOVËS PËR ARSIMIN E TË RRITURVE NË POLITIKAT DHE PRAKTIKAT E KËTIJ KOMPONENTI

Haxhere Zylfiu
Hulumtuese për arsim jo formal
Haxhere.Zylfi@rks-gov.net

Abstrakt

Arsimi i të rriturve në Kosovë (ARr) është tematikë e trajtuar në vazhdimësi në kuadër të veprimtarisë hulumtuese të Institutit Pedagogjik të Kosovës (IPK). Janë shtatë raporte të hulumtimeve të publikuara, qoftë si botime të veçanta, apo pjesë e vjetarit Kërkime Pedagogjike. Mbi bazën e gjetjeve janë dhënë rekomandime specifike, referuar rolit dhe përgjegjësi të bartësve. Qëllimi i hulumtimit ishte të evidentojë nëse rekomandimet e dala nga hulumtimet për ARr-në janë jetësuar në politikat dhe praktikat për këtë komponent.

Për realizimin e studimit u zbatua qasja kërkimore cilësore, bazuar në modelin përshkrues, me analizë të dokumenteve të politikave, dëshmime për praktikat, si dhe legjislacionit për ARr-në. Përmbajtja u plotësua me analizën e narracionit - intervistave individuale gjysmë të strukturuar, të realizuara me nëntë përfaqësues të institucioneve përgjegjëse. Për mbledhjen, analizën dhe interpretimin e të dhënave janë përdorur listë kontrolli, protokollin i analizës së përmbajtjeve dhe protokollin i intervistës. Mbledhja, analiza dhe dokumentimi i të dhënave janë bazuar në modelin e prezantuar nga Philipp Mayring (2014).

Rezultatet treguan se ka jetësim dhe ndërlikime të rekomandimeve të dala nga studimet e IPK-së për ARr-në me prioritetet e politikave për avancimin e këtij komponenti, por mbetet sfida mungesa e referimit të dëshmuar në gjetje dhe rekomandime të hulumtimeve përkatëse. Perceptimet pozitive të aktorëve bartës për rëndësinë e rekomandimeve të IPK-së për avancimin e ARr-së, si dhe dhënia e orientimeve konkrete se si mund të jetësohen më mirë dhe më suksesshëm këto rekomandime në politika dhe praktika për ARr-në në të ardhmen, është një tregues mjaft i mirë dhe i rëndësishëm për avancim.

Kërkime Pedagogjike

Nevojitet ende shumë për t'u bërë në ndërtimin e kulturës dhe përgjegjësisë për jetësim të dëshmuar të rekomandimeve në politikëbërje dhe avancim të praktikave të ARr-së. Qasja e partneritetit hulumtues-praktikues në hulumtime mund të përafrojë kërkesat dhe të mundësojë më mirë jetësimin e rekomandimeve në politikat dhe praktikat për këtë komponent.

Fjalët kyçe: *Arsimi i të rriturve, hulumtimet e IPK-së, politikat arsimore, praktikat, rekomandimet*

Implementation of the research recommendations from the Kosovo pedagogical institute for adult education in the policies and practices of this componnt

Haxhere Zylfiu

Researcher for Non formal Education

Haxhere.Zylfi@rks-gov.net

Abstract

Adult education (AE) in Kosovo is a topic that is continuously addressed within the research activities of the Kosovo Pedagogical Institute (KPI). There are seven research reports published, either as separate publications or as part of the annual journal 'Kërkime Pedagogjike'. Based on the findings, specific recommendations have been provided, referring to the role and responsibilities of stakeholders. The aim of the research was to identify whether the recommendations arising from the studies conducted by the KPI on AE have been considered for the advancement of AE policies and practices in Kosovo.

A qualitative research approach was used for this study, based on the descriptive model, with analysis of policy documents, evidence of practices, and legislation on AE. The content was supplemented with narrative analysis –semi-structured individual interviews conducted with nine representatives of the responsible institutions. A Checklist, Content Analysis Protocol and Interview Protocol were use for data collection, analysis and interpretation. The collection, analysis and documentation of data was on the model presented by Philipp Mayring (2014).

The results showed that there is both implementation and alignment of the recommendations from KPI studies on AE with policy priorities for advancing this component. However, a challenge remains the lack of explicit referencing to the findings and recommendations of the respective studies. Positive perceptions among key actors regarding the importance of KPI's recommendations for the advancement of AE along with their concrete guidance on how these recommendations can be better and more successfully implemented in future AE policies and practices, represent an important and encouraging indicator for progress.

There is still much to be done in building a culture and sense of responsibility for the demonstrated implementation of recommendations in policymaking and in improving AE practices. A research–practitioner partnership approach in studies could help align needs and enable more effective implementation of recommendations in the policies and practices related to this component.

Keywords: *adult education, educational policies, practices, recommendations, KPI research*

1. Hyrje

Realizimi i Arsimit të rriturve (ARr) në Kosovë vazhdon të paraqitet si mjaft sfidues dhe jo në hap me kërkesat e zhvillimeve ekonomike e shoqërore në vend dhe përtej. Një gjendje jo e mirë për ARr-në prezantohet te Strategjia për arsimin parauniversitar në Kosovë 2022-2026. Sipas dokumentit, ndërlihdja e ngushtë që i bëhet ARr-së me arsimin formal nuk reflekton të kuptuarit ndërkombëtar të të mësuarit gjatë gjithë jetës, që shkon përtej perspektivës ekonomike ose të punësimit dhe përfshin aspekte të mësimit personal, qytetar dhe social (MASHt, 2022).

Për të tejkaluar këtë gjendje, institucionet relevante kanë bërë kërkime dhe kanë dhënë rekomandime për zhvillim, referuar mundësive dhe kontekstit ekzistues, por edhe praktikave të mira të vendeve më të avancuara. Definimi i të kuptuarit të përbashkët qartësisht të dallueshëm i ARr-së dhe sigurimi i politikëbërjes së bazuar në dëshmi, duke i konsultuar dhe përfshirë rezultatet nga anketat më të fundit të popullatës dhe projektet e praktikave më të mira, ishin disa nga rekomandimet e dhëna në studimin për të nxëniet dhe Arsimin për të Rritur në Kosovë (Danuzaj.et.al., 2021). Një ndër institucionet që merret me hulumtime është Instituti Pedagogjik i Kosovës (IPK). Ky institucion ushtron veprimtarinë si institut i pavarur, publik, kërkimor-shkencor dhe profesional, veprimtaria e të cilit është publike, kërkimore dhe profesionale, nga lëmi i pedagogjisë dhe i edukimit (IPK, 2024).

Gjatë ushtrimit të veprimtarisë së tij ndër vite, IPK-ja ka realizuar shtatë hulumtime për ARr-në dhe mbi bazën e gjetjeve janë dhënë rekomandime specifike, referuar rolit dhe përgjegjësive të bartësve, të cilat mund të shfrytëzoheshin për avancimin e këtij komponenti. Nuk dihet nëse kjo ka ndodhur, pra nëse rekomandimet janë marrë për bazë nga institucionet bartëse për të avancuar politikën dhe praktikën e ARr-së në Kosovë. Nëse po, atëherë pse nuk ka përmirësim, siç thuhet në Strategji? E nëse jo, atëherë ku qëndron problemi, pse rekomandimet e dala nga IPK-ja, si një institucion i themeluar nga MASHTI, me rol dhe përkushtim për ofrimin e shërbimeve

profesionale për MASHTI-n dhe institucionet arsimore të të gjitha niveleve në Kosovë, nuk gjejnë jetësim në politikat dhe praktikat e ARr-së?

Realizimi i studimit është i një rëndësie të veçantë, meqenëse provon të japë përgjigje të mbështetura në kërkim shkencor për këto aspekte. Funkzioni informues/rikujtues për palët me interes për rëndësinë dhe mundësitë e shfrytëzimit të gjetjeve e rekomandimeve, të dala nga puna kërkimore-shkencore e IPK-së për avancimin e politikave dhe praktikave për ARr-në, është gjithashtu çështje e ndërlydhur. Gjetjet nga hulumtimi do të jenë me interes edhe për vetë IPK-në, për orientimin e veprimtarisë hulumtuese dhe botuese të tij, me synim të arritjes sa më të plotë të përmbushjes së kësaj veprimtarie.

Rekomandimi i një strategjie të mundshme për zbatimin e rekomandimeve të dala nga hulumtimet shkencore në fushën e arsimit është pjesë e këtij kontributi.

2. Shqyrtimi i literaturës

Me njohuritë shkencore në rritje, supozohet se ndikimi i hulumtimit është i dukshëm në fusha të ndryshme shkencore, që përfshin edhe arsimin. Sipas OECD-së (2024), ndërtimi i një baze provash të fuqishme dhe kumulative në arsim është thelbësor për rritjen e cilësisë dhe efikasitetit të sistemeve arsimore. Vetë termi hulumtim, nga fjala angleze Research,, përbëhet nga dy fjalë, 'Re'+ 'Search', ku "Re" do të thotë *përsëri* dhe *përsëri* dhe "Search" do të thotë të kërkosh diçka. Në fakt, kërkimi është thjesht procesi i arritjes si zgjidhje e besueshme për një problem nëpërmjet mbledhjes, analizës dhe interpretimit të planifikuar dhe sistematik të një të dhëne (Best & Kahn, 1998). Hulumtimi në fushën e arsimit është një ndërmarrje për të rishikuar dhe përmirësuar praktikat arsimore (Kida, 2008). Kërkimi arsimor i referohet një përpjekjeje sistematike për të kuptuar më mirë procesin arsimor, përgjithësisht me synimin për të përmirësuar efikasitetin e tij. Është një aplikim i metodës shkencore për studimin e problemeve arsimore (Singh & Gelat, 2023).

Qëllimi kryesor i hulumtimit në fushën e arsimit është i fokusuar në ofrimin e zgjidhjeve për problemet në fushën e arsimit. Fokusohet kryesisht në avancimin e cilësisë dhe tregon se si të jepen zgjidhje për problemet në mënyrë shkencore dhe metodike (Singh & Gelat, 2022).

Për komponentin e ARr-së, hulumtimet i kanë specifikat e veta, të cilat ndryshojnë sipas qëllimeve të hulumtimit. Studiuesi Federighi potencon se hulumtimi në ARr është thelbësor për të adresuar kërkesat për përshtatje me zhvillimet e shpejta në tregun e punës dhe nevojën gjithnjë në rritje për aftësi të reja në fushën e ekonomisë, teknologjisë e asaj shoqërore në përgjithësi. Sipas tij, hulumtimet në ARr, para se të përgjigjen ndaj nevojave për njohuri, lindin nga nevoja për të transformuar kushtet arsimore të njerëzve. Në këtë kuptim, Arr-ja ka rol transformues, nuk i përgjigjet kuriozitetit intelektual, por qëllimeve për përmirësimin e konteksteve të jetës dhe punës, si dhe subjekteve që jetojnë dhe punojnë në to. Ai është pjesë e rrugëve për të arritur qëllimin që i jep kuptim vetë hulumtimit (Federighi, 2019, f. 64).

Megjithatë, hulumtimi i vetëm nuk e ndryshon praktikën. Thjesht vendosja e informacionit në duart e dikujt nuk i ndihmon ata të kuptojnë se si ta përdorin atë informacion për të përmirësuar punën e tyre (Boser & McDaniel's, 2018). Dhënia e rekomandimeve, sugjerimi i masave të mundshme korrigjuese dhe zgjidhjeve efektive për problemet dhe sfidat e ndryshme është thelbi i hulumtimeve në ARr. Ato sugjerojnë veprime specifike për të zgjidhur një problem dhe mund të ndryshojnë në varësi të qëllimit ose përfituesit (hulumtuesit, praktikuesit, politikëbërësit etj.). Sipas Alex (2023), rekomandimet sugjerojnë veprime të ardhshme, ose hapa të mëvonshëm të mbështetur nga gjetjet e hulumtimit. Ato ndihmojnë, gjithashtu, edhe për të përmirësuar fushën e hulumtimit, ose fushat ndërdisiplinore përmes kërkimeve të ardhshme.

Megjithatë, zbatimi në praktikë i rekomandimeve të dala nga hulumtimet është një ndër sfidat kryesore. Një pjesë e arsyes është natyra njerëzore, meqenëse ndryshimi është i vështirë. Praktikuesit (ata që duhet vënë në zbatim rekomandimet) shpeshherë janë skeptikë ndaj ekspertëve. Në mënyrë që udhëheqësit shtetërorë dhe lokalë të përdorin ndërhyrje të bazuara në kërkime për të përmirësuar shkollat, duhet të ketë politika që pasqyrojnë se

si këta udhëheqës e përdorin në të vërtetë kërkimin për të marrë vendime (Boser, 2018, fq.3). Studimet kanë treguar se praktikuesit preferojnë kërkime që promovojnë përpjekjet e tyre për përmirësim, në vend të kërkimeve për efektivitetin (Goertz.et.al.,2013).

Struktura dhe kronologjia e sugjeruar për zbatimin në praktikë të rekomandimeve përfshin disa hapa: identifikimin e hulumtimeve me interes, angazhimin e palëve të interesuara, hartimin e një plani të veprimit, sigurimin e zhvillimit profesional, programet pilot, monitorimin dhe vlerësimin, komunikimin e rezultateve, sigurimin e qëndrueshmërisë etj.

Një praktikë të tillë përdor qasja Research-practice partnerships-RPPs (Partneriteti hulumtim-praktikë), e cila është zbatuar në Shtetet e Bashkuara të Amerikës për të përafruar zbatimin praktik të gjetjeve dhe rekomandimeve nga hulumtimet në arsim. RPP-të ofrojnë një qasje bashkëpunuese për zhvillimin dhe transformimin e arsimit, ku krijohen partneritete në mes të hulumtuesve dhe një sërë institucioneve të arsimit, përfshirë shkollat, rrethet shkollore (school districts), departamentet shtetërore të edukimit, si dhe organizata me bazë në komunitet. Partnerët shfrytëzojnë kapacitetet dhe ekspertizën e njëri-tjetrit për të çuar përpara sisteme specifike arsimore dhe përkushtohen për angazhim në realizimin e hulumtimeve që plotësojnë nevojat emergjente të institucioneve arsimore (Coburn.et.al., 2023).

2.1. Hulumtimet e IPK-së për komponentin e ARr-së

Një rol dhe qëllim transformues kanë edhe hulumtimet e realizuara në kuadër të veprimtarisë së IPK-së. Janë shtatë hulumtime të realizuara për ARr-në në kuadër të veprimtarisë hulumtuese të IPK-së, gjatë periudhës 2010-2024. Gjashtë raporte të hulumtimeve janë të publikuara në kuadër të vjetarit Kërkime Pedagogjike dhe një raport studimi është publikuar si botim i veçantë. Në vijim paraqitet një përmbledhje e shkurtër e hulumtimeve, gjetjeve dhe rekomandimeve të dala sipas periudhave të realizimit:

- Hulumtimi “*Arsimi dhe aftësimi i të rriturve në shkollat profesionale të Kosovës, 2005-2008*” (Zylfiu & Gërguri, 2010) informoi që programi i

arsimit dhe aftësimin formal për të rriturit në periudhën 2004/2008 u ofrua mbi bazën e Ligjit për arsimin dhe aftësimin e të rriturve në Kosovë (MASHT, 2005), realizuar në 33 shkolla profesionale të Kosovës (75%). Gjetjet kanë treguar se kishte mungesë të kushteve për realizimin e këtij programi, përfshirë mjedisin shkollor për realizimin e teorisë dhe praktikës profesionale, materialet dhe mjetet mësimore/instrukionale, përgatitjen e mësimdhënësve për punën me të rriturit etj. Si rezultat i gjetjeve, u rekomandua akreditimi i shkollave profesionale për realizimin e mësimin për të rritur në profile të caktuara, në pajtueshmëri me kushtet e nevojshme, trajnimin i mësimdhënësve për punë me të rritur, si dhe menaxhimi i mjeteve vetjake të grumbulluara nga pagesat e vijuesve të rritur.

- Hulumtimi “*Arsimi dhe aftësimi i të rriturve në Kosovë*” (Zylfiu, 2011) tregoi se në Kosovën e pasluftës dominuan programe kryesisht në funksion të aftësimin të të rriturve për jetë, për integrimin ndërkulturor të komuniteteve që jetojnë në Kosovë, me qëllim të zbutjes së ndasive ndëretnike të krijuara si pasojë e luftës së fundit të ne, programeve të mbështetura nga iniciativa të organizatave ndërkombëtare që vepronin në vend etj. Mbi bazën e gjetjeve, u dhanë rekomandime për një qasje të unifikuar dhe koherente qeveritare (e cila mungonte), duke përfshirë të gjitha ministritë dhe organet e tjera relevante për zhvillimin e politikave të integruara, strategjive gjithëpërfshirëse dhe masave për ARr-në. Realizimi i analizave të thella: mbledhja sistematike e të dhënave për arsimin e të rriturve dhe fuqizimi i hulumtimeve në fushën e arsimit të të rriturve (për metodologjitë e të mësuarit, kërkesat për të mësuar, motivimet etj.), krijimi i Qendrës Andragogjike, krijimi i sistemit kombëtar për mbledhjen e të dhënave për arsimimin e të rriturve etj., ishin gjithashtu rekomandime të dala nga studimi.

- Hulumtimi “*Arsimi i të rriturve në Kosovë*” (Azemi, 2011) informoi për jokoordinim ndërinstitucional karshi ARr-së, për mungesë të institucionit që do të merrej ekskluzivisht me ARr-në, mungesë e programeve adekuate, të rëndësishme ose të përshtatshme për të rriturit, sipas interesimeve, mungesë e kuadrit të kualifikuar për arsimin e të rriturve etj. U rekomandua unifikimi i politikave mbi ARr-në përmes rishikimit dhe harmonizimit të Ligjit për ARr-në me ligjet e tjera dhe me legjislacionin e BE-së, zhvillimin e rrjetit të

institucioneve që merren me ARr-në, përmes përfshirjes së sektorit privat dhe gjetjes së formulës së përbashkët të financimit, akreditimit dhe licencimit të trajnerëve për të rritur etj.

- Hulumtimi “*Ndikimi i interesave në inkurajimin e të rriturve për kualifikim*” (Azemi, 2014), rezultatet informojnë për mungesë të qasjes për t’i identifikuar dhe kuptuar mënyrat se si nxiten interesat e të rriturve për kualifikim. Sipas studimit, ndikimi i interesave bën që shumë të rritur të marrin pjesë në kualifikim në mënyrë sa më aktive, që të përfitojnë njohuri dhe aftësi të reja përmes kualifikimeve. Rekomandimet orientojnë nevojën për arsimim e kualifikim të të rriturve përballë sfidave të zhvillimit teknologjik e social, pavarësisht nga vendi dhe koha.

- Hulumtimi “*Arsimi dhe aftësimi i të rriturve në shkollat profesionale në Kosovë 2010-2015*” (Zylfiu.et.al., 2015) tregoi se vazhdon të ketë mangësi në plotësimin e legjislacionit që rregullon proceset në ARr-së, por edhe në njohjen dhe zbatimin e legjislacionit ekzistues në praktikat e arsimit. Mbi këtë bazë, MASHT-it i rekomandohet plotësimi i legjislacionit, por edhe inicimi i bashkëpunimit më të madh me mes të institucioneve përkatëse për informimin për legjislacion dhe monitorimin e zbatimit të tij. DKA-ve u rekomandohet që të iniciojnë bashkëpunim me AAPARr-në dhe shkollat dhe ndërmjet shkollave të AAP-së lidhur me çështje që kanë të bëjnë me organizimin dhe realizimin e ARr-së. Gjithashtu, DKA-ve dhe IAAP-ve u rekomandohet që ato të integrojnë ARr-në në Planet Zhvillimore të tyre. Institucioneve të AAP-së u rekomandohet të mbajnë evidenca të sakta për vijuesit e arsimit dhe aftësimin formal të të rriturve dhe t’i raportojnë ato rregullisht në DKA dhe në MASHT, si dhe rekomandimet të tjera në sipas legjislacionit në fuqi. Rekomandimet e dhëna për Agjencinë e AAPARr-së ishin që të ishte më e angazhuar në rolin e saj ndërlidhur me programet e ARr-së, që përveç konsultimeve dhe trajnimeve fillestare, të merret më me përgjegjshmëri me këto programe, sidomos në shkollat që agjencia i ka nën ombrellë, detyra të parapara me UA 14/2014 - Agjencia e Arsimit dhe Aftësimin Profesional dhe Arsimit të të Rriturve në Kosovë.

- Hulumtimi “*Vlerësimi ndërkombëtar i kompetencave të të rriturve për shkrim-lexim përmes PIAAC dhe përvojat në Kosovë*” (Zylfiu, 2019) tregoi

se në Kosovë matja dhe vlerësimi i kompetencave të të rriturve për shkrim-lexim bëhet mbi bazën e qëndrimeve të të vlerësuarve (anketa e ASK-së) dhe jo me instrumente të standardizuara. Rekomandohet pjesëmarrja në Programin për vlerësimin ndërkombëtar të kompetencave të të rriturve (Program for the international Assessment of adult competencies- PIAAC), program i OECD-së, i cili përdoret nga shumë shtete të rajonit, Evropës dhe më gjerë për matjen e shkathtësive të të rriturve për përdorimin e shkrim-leximit në jetën e përditshme, të punës dhe profesionit.

- Hulumtimi *“Anëtarësimet e institucioneve nga fusha e arsimit për të rritur në organizata ndërkombëtare - përvojat dhe mundësitë”* (Zylfiu, 2024) tregoi se ka përvoja të pakta dhe shpeshherë joaktuale për anëtarësimet në organizata ndërkombëtare në funksion të nxitjes së lëvizshmërisë dhe marrjes së përvojave në fushën e ARr-së. Rekomandimet e dala orientuan mundësitë për anëtarësimet në organizata që merren specifikisht me fushën e ARr-së.

3. Deklarimi i problemit të studimit

IPK-ja ka realizuar një numër të hulumtimeve për komponentin e ARr-së dhe mbi bazën e gjetjeve ka dhënë rekomandime që synojnë të jenë pika referuese/orientuese në zhvillimin dhe reformimin e sistemit arsimor në Kosovë. Niveli i jetësimit të rekomandimeve në politikat dhe praktikat arsimore për ARr-në mbetet i paqartë. Nuk dihen veprimet e ndërmarra nga autoritetet, pra nuk ka informatë kthyesë nëse gjetjet nga këto hulumtime dhe rekomandimet e dala kanë shërbyer ose jo për të orientuar politikat dhe praktikat e zhvillimit të ARr-së.

Gjetjet e hulumtimit hedhin dritë mbi gjendjen aktuale dhe njëkohësisht ato do t'i shërbejnë edhe IPK-së për të reflektuar rreth formave të promovimit të punës për këtë komponent dhe për format dhe strategjitë e ndikimit në vendimmarrje të institucioneve.

4. Qëllimi i studimit, pyetjet kërkimore dhe hipotezat e hulumtimit

Qëllimi i hulumtimit ishte të evidentojë nëse rekomandimet e dala nga hulumtimet e realizuara në kuadër të veprimtarisë së IPK-së ndër vite në fushën e ARr-së janë jetësuar në politikat dhe praktikatat për ARr-në Kosovë.

Pyetja kërkimore që ka orientuar studimin është: *Cila është gjendja e jetësisimit të rekomandimeve të dala nga hulumtimet e IPK-së për ARr-në në politikat dhe praktikatat për këtë komponent?*

Nënpyetjet që dalin nga pyetja kryesore e studimit janë:

- *A janë marrë për bazë rekomandimet e dala nga hulumtimet e IPK-së për avancimin e politikave dhe praktikave për komponentin e ARr-së?*
- *Cilat janë perceptimet e aktorëve bartës për rëndësinë e hulumtimeve dhe rekomandimeve të IPK-së në avancimin e ARr-së?*
- *Cilat janë perceptimet e aktorëve bartës për mundësitë e jetësisimit më të mirë të rekomandimeve të IPK-së për avancimin e ARr-së?*

5. Metodologjia e hulumtimit

Për realizimin e këtij studimi është zbatuar qasja kërkimore cilësore, bazuar në modelin përshkrues.

Hulumtimi cilësor përshkrues synon të kuptojë dukuritë ose ngjarjet nga një thellësi dhe këndvështrim gjithëpërfshirës. Për këtë hulumtim shpesh përdoren teknika të tilla si analizat e dokumenteve, intervistat dhe vëzhgimet për të mbledhur të dhëna të thella për përvojat e individëve ose grupeve, perceptimet dhe interpretimet e temës që studiohet (Fitria, 2024).

5.1. Popullata dhe mostra

Popullatën e studimit e përbëjnë përfaqësues të institucioneve që merren me ARr-në. Mostra e studimit është e qëllimshme, me synimin që të kemi

përfaqësues të institucioneve përgjegjëse për hartimin e politikave dhe praktikues të ARr-së, sipas strukturës:

Tabela 1 Mostra e përfshirë në studim

Institucioni	Pozita e punës
MASHTI	1. Udhëheqëse e Divizionit për standarde të AAP-së dhe sigurim të cilësisë; 2. Zyrtare e lartë për arsimin joformal;
AAAPARr	3. Drejtoreshë
DKA	4. Drejtoreshë e DKA-së në Mitrovicë; 5. Zyrtare e lartë e arsimit në DKA-në e Prishtinës; 6. Zyrtare e lartë për arsimin e mesëm të lartë në DKA-në e Gjakovës;
Hartues të PSAK-ut 2022-2026	7. Drejtor i Departamentit të arsimit dhe aftësimin profesional në MASHTI; Anëtar i ekipit hartues dhe kryesues i grupit punues për arsim dhe aftësim profesional; 8. UD. udhëheqës i divizionit të arsimit tërëjetësor në MASHTI, anëtare e grupit tematik për mësimdhënien dhe kurrikulën; anëtare e grupit punues për arsim dhe aftësim profesional.
Shkollë e AAP-së	9. Drejtor në ShML 'Shtjefën Gjeçovi' në Prishtinë.

5.2. Instrumentet për mbledhjen e të dhënave

Sipas Goyal (2022), mbledhja e të dhënave është procesi i mbledhjes dhe matjes së informacionit rreth variablave me interes, në mënyrë sistematike, që mundëson përgjigje në pyetjet e deklaruara kërkimore, testimin e ideve dhe vlerësimin e rezultateve. Sipas tij, janë dy kategori të të dhënave që përdoren për hulumtime: a) të dhënat parësore, që janë të dhëna të papërpunuara, origjinale, të mbledhura nga vetë studiuesi, përmes intervistës, anketës, fokus grupit, vëzhgimit etj.; b) të dhënat sekondare, që

janë të dhëna ekzistuese, qofshin libra, revista dhe/ose faqe interneti të botuara tashmë.

Në hulumtimin tonë, të dhënat parësore janë siguruar nga intervista gjysmë e strukturuar që është realizuar me mostrën e përfshirë, me qëllim të marrjes së perceptimeve të aktorëve bartës për çështjet me interes. Të dhënat janë mbledhur përmes pyetjeve të parashtruara në intervistë, që përfshijnë aspektet demografike (3 pyetje), opinionet për praktikat e tyre në jetësimin e rekomandimeve të IPK-së në funksion të avancimit të ARr-së (2 pyetje), për rëndësinë e hulumtimeve të IPK-së për avancimin e ARr-së (2 pyetje), për mundësitë e jetësimin më të mirë të rekomandimeve të IPK-së për avancimin e ARr-së (2 pyetje). Mbledhja, analiza dhe dokumentimi i gjetjeve sipas temave të studimit është bërë me *protokollin e intervistës*.

Të dhënat dytësore janë përdorur për të evidentuar përfshirjen e rekomandimeve të dala nga hulumtimet e IPK-së për ARr-në në dokumentet zyrtare. Për mbledhjen, analizën dhe dokumentimin e gjetjeve është përdorur *listë-kontrolli dhe protokollin e analizës së përmbajtjeve*.

Struktura e listës së kontrollit:

1. Lista e hulumtimeve, sipas viteve (gjithsej 7 hulumtime);
2. Lista e dokumenteve zyrtare (Programi i Qeverisë së Republikës së Kosovës 2021-2025, tri Strategjitë e fundit të arsimit parauniversitar, ligjet dhe udhëzimet administrative për ARr-në);
3. Lista e Planeve Zhvillimore të tri DKA-ve të përfshira (Prishtinë, Mitrovicë dhe Gjakovë), si dhe Planet Zhvillimore të katër shkollave profesionale që ofrojnë ARr-në në Prishtinë (“28 nëntori”, “7 Shtatori”, “Shtjefën Gjeçovi”, “Gjin Gazuli”, “Hoxhë Kadri Prishtina”).
4. Lista e gjetjeve dhe rekomandimeve.

5.3. Procedura dhe format e mbledhjes së të dhënave

Për qëllime të hulumtimit, fillimisht janë analizuar hulumtimet e IPK-së për ARr-në të periudhës 2010-2024, fokusi në gjetjet dhe rekomandimet. Hapi

vijues ka qenë evidentimi i jetësimit të rekomandimeve në përmbajtjet e dokumenteve zyrtare që rregullojnë komponentin e ARr-së, si: programe, strategji, legjislacion dhe dokumente zhvillimore të hartuara pas vitit 2010 në nivel qendror, nga MASHTI, DKA-të dhe shkollat e AAP-së. Dokumentet e nevojshme janë siguruar nga faqet zyrtare përkatëse. Në rastin kur ato kanë munguar në formën online, (rasti i PZhSh-ve të DKA-ve të përfshira), dokumentet janë siguruar nga përfaqësuesit përkatës me rastin e realizimit të intervistave.

Përmbajtja është plotësuar me analizën e narracionit - intervistave gjysmë të strukturuar me mostrën, të administruara nga udhëheqësi i studimit, me secilin përfaqësues veç e veç, në institucionet përkatëse dhe në vendin e caktuar nga i intervistuari.

5.4. Procedura e analizës së të dhënave

Analiza e të dhënave është pjesa thelbësore e kërkimit që e bën rezultatin e studimit më efektiv. Ajo është një proces i mbledhjes, transformimit, pastrimit dhe modelimit të të dhënave me qëllim zbulimin e informacionit të nevojshëm. Në hulumtim, ajo mbështet studiuesin për të arritur në përfundime për aspektet e hulumtuara (Dibekulu, 2020). Si çdo disiplinë shkencore, analiza e të dhënave ndjek një proces hap pas hapi, përmes të cilit synohet të identifikohen, përshkruhen dhe interpretohen gjetjet. Mbledhja, përpunimi dhe dokumentimi i të dhënave është bazuar në modelin e prezantuar nga Philipp Mayring (2014).

5.5. Aspekte etike të hulumtimit

Studimi është realizuar duke iu përmbajtur etikës hulumtuuese për studime në fushën e edukimit, për të marrë të dhëna relevante për objektin e studimit. Të gjitha të dhënat e mbledhura trajtohen bazuar në parimin e konfidencialitetit. Rezultatet e dala i përmbahen qëllimit të studimit dhe në asnjë rast nuk përdoren etiketime apo nënvlerësime të punës së institucioneve dhe individëve të përfshirë.

6. REZULTATET

Nisur nga konstatimi se *pjesa e rezultateve duhet të raportojë objektivisht gjetjet, duke paraqitur vetëm gjetjet në lidhje me secilën pyetje, hipotezë ose temë* (George, 2023), në këtë rast edhe rezultatet e studimit janë paraqitur të ndërlidhurura me qëllimin e hulumtimit dhe me pyetjet e hulumtimit, filluar me pyetjen kryesore *Cila është gjendja e jetësimit të rekomandimeve të dala nga hulumtimet e IPK-së për ARr-në në politikat dhe praktikat për këtë komponent?* Struktura e raportimit të gjetjeve orientohet në dhënien e përgjigjeve në këtë pyetje, si dhe në tri nënpyetje të ndërlidhura, të parashtruara te pjesa e qëllimit të studimit.

6.1. Rezultatet e hulumtimit të dala nga analiza e dokumenteve

Për t'i dhënë përgjigje pyetjes së hulumtimit *A janë marrë për bazë rekomandimet e dala nga hulumtimet e IPK-së për avancimin e politikave dhe praktikave në komponentin e ARr-së?*, janë analizuar në detaje rekomandimet e hulumtimeve të IPK-së për komponentin e ARr-së (pika 2.1. në raport).

Nëse i kategorizojmë rekomandimet e dala nga këto studime, atëherë shohim se kërkesat për avancim të ARr-së orientojnë në:

- Hartimin e politikave dhe plotësimin e legjislacionit mbështetës për ARr-në, përfshirë themelimin e institucioneve mbështetëse dhe ndarjen e përgjegjësiave;
- Krijimin e kushteve të përshtatshme për realizimin e ARr-së dhe përfshirjen e teknologjisë në këtë proces;
- Planifikimet e institucioneve bartëse për ofrimin e ARr-së;
- Zhvillimin profesional të stafit që punon me të rriturit;
- Ofrimin e profileve sipas kërkesave të tregut të punës dhe zhvillimeve teknologjike;
- Promovimin e ARr-së;
- Statistikat për ARr-në;
- Ndërkombëtarizimin e ARr-së.

6.1.1. Jetësimi i rekomandimeve të IPK-së në politikat dhe legjislacionin për ARr-në

Rekomandimet e dala nga hulumtimet e IPK-së, të realizuara ndër vite, kanë qenë në funksion dhe në dispozicion për avancim të politikave dhe legjislacionit për ARr-në.

Hartimi i politikave dhe plotësimi i legjislacionit që mbështesin avancimin e ARr-së ishte proces i vazhdueshëm. Në vitin 2011, MASHT-i hartoi *Planin Strategjik të Sektorit të Arsimit 2011-2016*. Planifikimet për Arsimin dhe Aftësimin për të Rriturit i gjejmë në fushë të veçantë në kuadër të tetë fushave programore të këtij dokumenti. Për herë të parë, në një dokument të tillë referohet në studimet e IPK-së, të realizuara aso kohe për ARr-në, më specifikisht në studimin e vitit 2010, ‘*Arsimi dhe aftësimi i të rriturve në shkollat profesionale të Kosovës, 2005-2008*’, të autorëve Zylfiu & Gërguri. Prioritetet e planifikuara në strategji ndërlidhen mjaft mirë me rekomandimet e dala nga ky studim.

Në vitin 2017, MASHT-i e hartoi *Planin strategjik të arsimit në Kosovë 2017-2021*. Prioriteti strategjik 6: Arsimi dhe Aftësimi Profesional (AAP) dhe Arsimi i të Rriturve, potencon nevojën për funksionalizim të sistemit efikas dhe cilësor të arsimimit të të rriturve. Shumica dërmuese e planifikimeve në dokument kanë ndërlidhje me rekomandimet e dala nga hulumtimet e IPK-së për zhvillimin e ARr-së, edhe pse në dokument nuk gjejmë referim direkt në hulumtimet e IPK-së për komponentin e ARr-së. Dokumenti nuk përmban një listë të referencave për dokumentet e cituara, apo të shfrytëzuara si referencë. Ndërlidhjet e drejtpërdrejta të IPK-së me planifikimet i gjejmë në Planin e veprimit për zbatimin e Planit strategjik të arsimit në Kosovë 2017-2021(MASHT, 2017), si bartës të hulumtimit për zbatimin e kurrikulës së re.

Në vitin 2021 u hartua *Programi i Qeverisë së Republikës së Kosovës 2021-2025*, në të cilin arsimi u konsiderua si mundësi e madhe dhe burim shumë i rëndësishëm për zhvillimin e qëndrueshëm ekonomik e shoqëror të Kosovës. Dokumenti flet për harmonizimin e arsimit dhe aftësimin profesional me kërkesat e tregut të punës dhe për aspektet të tjera të ndërlidhura me zhvillimin e ARr-së. Në dokument gjejmë ndërlidhje të

prioriteteve me rekomandimet nga hulumtimet e IPK-së për ARr-në, jo referim drejtpërdrejt në këto hulumtime.

Më vonë e kemi hartimin e *Strategjisë së Arsimit 2022-2026* (MASHTI, 2022). Planifikimet për avancimin e AP-së dhe ARr-së i gjejmë të organizuara në kuadër të Objektivit Strategjik 3: Arsimi, aftësimi profesional dhe arsimi për të rritur. Planifikimet kanë ndërlidhje me rekomandimet e dala nga hulumtimet e IPK-së për avancimin e ARr-së ndër vite, të cilat, edhe në këtë dokument, nuk gjenden të listuara në mesin e raporteve hulumtuese të shqyrtuara, të prezantuara në shtojcë të dokumentit.

Një pasqyrë më e plotë për ndërlidhjen e politikave arsimore - dokumentet strategjike, me rekomandimet e IPK-së për ARr-në i kemi në tabelën 2.

Tabela 2. Jetësimi i rekomandimeve të IPK-së për ARr-në në dokumentet strategjike

Dokumentet strategjike	Ndërlidhja masave dhe objektivave strategjike me rekomandimet e IPK -së	Referimi në hulumtimet e IPK-së
<i>Plani Strategjik i Sektorit të Arsimit 2011-2016</i> (MASHT, 2016)	Rekomandimet e IPK për ARr që përfshihen në masat e veprimit përmes: <ul style="list-style-type: none"> - qasje të unifikuar dhe koherente qeveritare (e cila mungonte), - strategji gjithëpërfshirëse dhe masa për zhvillimin e ARr-së. - realizimi i analizave të thella, etj 	Referim direkt në hulumtimin ‘ <i>Arsimi dhe aftësimi i të rriturve në shkollat profesionale të Kosovës, 2005-2008</i> ’ (Zylfiu & Gërguri, 2010),

<p><i>Plani Strategjik i Arsimit në Kosovë 2017-2021(MAShT, 2017)</i></p>	<p>Prioriteti strategjik 6: Arsimi dhe Aftësimi Profesional (AAP) dhe Arsimi i të Rriturve ka disa masa të veprimit që në prekin disa nga rekomandimet në vijim të IPK, si:</p> <ul style="list-style-type: none"> - akreditimi i shkollave profesionale për realizimin e mësimin për të rritur në pajtueshmëri me kushtet e nevojshme, - krijimi i Qendrës Andragogjike, - trajnimin i mësimdhënësve për punë me të rritur, - menaxhimi i mjeteve vetjake të grumbulluara nga pagesat e vijuesve të rritur, - ofrimi i arsimimit e kualifikimit të të rriturve përballë sfidave të zhvillimit teknologjik e social, pavarësisht nga vendi dhe koha, 	<p>Nuk ka referim direkt në hulumtimet e IPK-së. Dokumenti nuk përmban një listë të referencave për dokumentet e cituara, apo të shfrytëzuara si referencë. IPK-në e gjejmë në Planin e veprimit për zbatimin e Planit strategjik të arsimit në Kosovë 2017-2021(MAShT, 2017), si bartës të hulumtimit për zbatimin e kurrikulës së re.</p>
<p><i>Programi i Qeverisë së Republikës së Kosovës 2021-2025 (Qeveria e Kosovës, 2021)</i></p>	<p>Në përshkrimet e programit të qeverisë mund të gjinden disa fjalë kyçe që mund të lidhen me disa nga rekomandimet në vijim të IPK-së:</p> <ul style="list-style-type: none"> - unifikimi i politikave mbi ARr-në përmes rishikimit dhe harmonizimit të Ligjit për ARr-në me ligjet e tjera dhe me legjislacionin e BE-së, - zhvillimin e rrjetit të institucioneve që merren me ARr-në, përmes përfshirjes së sektorit privat dhe gjetjes së formulës së përbashkët të financimit, 	<p>Nuk ka ndërlidhje dhe referim në gjetjet dhe rekomandimet e dala nga hulumtimet e IPK-së.</p>

- Angazhimi i AAPARr të në rolin e saj ndërlidhur me programet e ARr-së, sipas UA 14/2014 - Agjencia e arsimit dhe aftësimin profesional dhe arsimit të të rriturve në Kosovë.
- DKA-të të iniciojnë bashkëpunim me AAAPARr dhe shkollat dhe ndërmjet shkollave të AAP-së për organizimin dhe realizimin e ARr-së.
- DKA-të dhe IAAP-të të integrojnë ARr-në në Planet Zhvillimore të tyre,

Strategjia e Arsimit 2022-2026 (MASHTI, 2022).

Objektivit Strategjik 3: Arsimi, aftësimi profesional dhe arsimi për të rritur, përfshin të gjitha rekomandimet paraprake, shtuar edhe rekomandimet e IPK-së për:

- Ndërkombtarizimi i Arr-së,
- menaxhimi i mjeteve vetjake të grumbulluara nga pagesat e vijuesve të rritur,
- krijimi i sistemit kombëtar për mbledhjen e të dhënave për arsimimin e të rriturve,
- Institucionet e AAP-së të mbajnë evidenca të sakta për vijuesit e arsimit dhe aftësimin formal të të rriturve dhe t'i raportojnë ato rregullisht në DKA dhe në MASHT,
- Njohja e mësimin paraprak,
- pjesëmarrja në Programin për vlerësimin ndërkombëtar të kompetencave të të rriturve

Masat e veprimit janë indirekt të ndërlidhura me rekomandimet e dala nga hulumtimet e IPK-së për avancimin e ARr-së ndër vite. Megjithatë, hulumtimet e IPK-së për komponenten e ARr-së nuk gjenden të listuara në mesin e raporteve hulumtuese të shqyrtuara të prezantuara në Shtojcë të dokumentit.

(Program for the international Assessment of adult competencies- PIAAC),

- anëtarësime në organizata që merren specifikisht me fushën e ARr-së.
-

Mbi bazën e politikave, në vazhdimësi u hartuan dokumente, legjislacioni primar dhe sekondar, si dhe u planifikuan veprime që mbështetin procesin e të mësuarit gjatë gjithë jetës, përfshirë edhe ARr-në si komponent.

Disa nga dokumentet më të rëndësishme të ndërlidhura me ARr-në janë si në vijim:

- *Ligji për Arsimin Parauniversitar në Republikën e Kosovës*. Neni 12 i këtij ligji jep bazë për rregullimin e arsimit dhe aftësimin të të rriturve (MASHT, 2011);
- *Korniza Kombëtare e Kualifikimeve - KKK* (AKK, 2011), dokument që mbështet procesin e të mësuarit gjatë gjithë jetës;
- UA për *participimin e vijuesve të arsimit dhe aftësimin për të rritur* (MASHT, 2011);
- UA për *Qendrat e Kompetencës (QK)* në Kosovë (MASHT, 2012);
- *Ligji për Arsimin dhe Aftësimin Profesional* (MASHT, 2013);
- *Ligji për Arsimin dhe Aftësimin e të Rriturve* (MASHT, 2013);
- *Etj.*

Brenda vitit 2014 e tutje u hartuan disa udhëzime administrative, p.sh. UA për *Agjencinë e arsimit dhe aftësimin profesional dhe arsimit të të rriturve në Kosovë -AAAPAr* (MASHT, 2014) - potencuar edhe në Ligjin për AAP-në dhe Ligjin për AARr-në) dhe udhëzime të tjera, të nevojshme për rregullimin e ARr-së.

Krijimi i kushteve për realizimin e ARr-së ka qenë një ndër përpjekjet e institucioneve për ta trajtuar ARr-në me prioritet. Kemi UA për *Participimin e vijuesve të AARr* (MASHT, 2011), sipas të cilit vijuesi duhet të participojë

për përfitim nga programet e ARr-së (Neni 1, Qëllimi). Kemi edhe raste kur komunitat kanë hartuar rregullore për të hyrat vetjake të institucioneve arsimore. Modeli i Rregullores së Komunës së Prishtinës (2014), e cila përcakton burimet, qeverisja dhe shpenzimi i të hyrave vetjake të institucioneve arsimore të Komunës së Prishtinës, ndër të tjera, edhe burimet nga pagesat për regjistrimin e vijuesve në arsimin për të rritur.

Për **zhvillimin profesional të mësimitdhënësve** për punë me të rritur u vunë në zbatim dy programe që mbështesin shkollat e AAP-së për realizimin profesional të mësimit formal për të rritur. Në vitin 2014, IPK-ja e hartoi dhe e akreditoi në MASHT programin *‘Trajnimi i mësimitdhënësve të shkollave të mesme profesionale për punë me të rritur’* dhe përfitues vazhdojnë të jenë mësimitdhënësit e AAP-së, të angazhuar në programet e mësimit për të rritur. Kemi edhe programin “Curriculum globALE i DVV International”, një kurrikulë kornizë për trajnimin e mësimitdhënësve të të rriturve në mbarë botën. Një numër i madh i mësimitdhënësve që punojnë me të rriturit vazhdojnë të përfitojnë edhe nga ky program.

Ofrimi i profileve, sipas kërkesave të tregut të punës dhe zhvillimeve teknologjike, u rregullua me *UA për Kriteret dhe procedurat për validimin dhe aprovimin e kualifikimeve kombëtare dhe akreditimin e institucioneve që ofrojnë kualifikime në Kosovë* (MASHT, 2014), sipas të cilit për kualifikimet/modulet në nivelet 1-4 mund të aplikojnë ofruesit - shkollat e mesme profesionale, Qendrat e Kompetencës, qendrat e aftësimeve profesionale, kompanitë, sektorë të ndryshëm të biznesit, shoqata të ndryshme, OJQ dhe ofrues të tjerë. Meqenëse shkollat profesionale ofrojnë për të rriturit vetëm profile që realizojnë edhe me nxënësit e rregullt, atëherë ky legjislacion është zbatues edhe në programet e mësimit për të rritur.

Promovimi i arsimit për të rritur, informimi për gjendjen aktuale, trendët ndërkombëtarë të zhvillimit dhe mundësitë për përfitim, kanë qenë gjithashtu proces i vazhdueshëm, ofruar nga disa institucione kontribuuese. IPK-ja, që nga themelimi, rezultatet e studimeve, përfshirë edhe ato për komponentin e ARr-së, i ka publikuar qoftë si studime të veçanta, apo në kuadër të vjetarit - revistës *Kërkime Pedagogjike*. Në vazhdimësi janë realizuar konferencat vjetore të IPK-së, në të cilat janë prezantuar gjetjet

kryesore të studimeve, përfshirë edhe ato për ARr-në. Janë pastaj punëtoritë, simpoziumet, trajnimet dhe aktivitete të tjera në funksion të reflektimit rreth temave me interes e me përfshirje të profesionistëve nga fusha përkatëse.

DVV International Kosova gjithashtu ndër vite organizon aktivitetin ‘*Java e të mësuarit gjatë gjithë jetës*’, në bashkëpunim me MASHT-in dhe ministritë përkatëse, e cila ‘*ka mundësuar promovimin e të mësuarit të të gjitha llojeve, duke mbështetur interesat dhe aftësitë e grupmohave të ndryshme të kyçura në procesin arsimor në Republikën e Kosovës*’ (DVV International Kosova, 2018).

Statistikat për ARr-në në Sistemin e menaxhimit të informatave në arsim (SMIA) publikohen nga viti 2016/2017. Të dhënat janë mjaft të rëndësishme për analiza të trendëve të përfshirjes në AARr-së, në përputhje me disa nga kërkesat e UA për *Statistikat e kandidatëve në Arsimin dhe aftësimin e të rriturve* (MASHT, 2015).

Ndërkombëtarizimi i ARr-së është paraparë si mundësi e mirë për ta zhvilluar këtë sektor të arsimit. Në PSAK 2022-2026 është paraparë ndërkombëtarizimi dhe përfshin mbështetjen e institucioneve arsimore për t’u anëtarësuar në organizata ndërkombëtare për ARr-në, për përfitime të internshipeve, si dhe për përfshirjen e mësimdhënësve në programet e mobilitetit etj. (MASHT, Plani për realizimin e SA). Në të gjitha këto zhvillime vërehet ndikimi që mund të kenë pasur gjetjet dhe rekomandimet e dala nga hulumtimet e IPK-së për ARr-në. Megjithatë, në legjislacionin për ARr-në është sfidues evidentimi i ndërlihdjes direkte ose jo me rekomandimet e dala nga hulumtimet e IPK-së. Përderisa të dokumentet e politikave patëm mundësinë të evidentojmë marrjen për bazë apo jo të rekomandimeve për ARr-në, dokumentet legjislative (ligje, udhëzime administrative, korniza etj.) nuk e mundësojnë këtë, meqenëse preambula e tyre ofron vetëm bazën ligjore për nxjerrjen e atij akti, jo edhe referimin në hulumtime, apo raporte të studimeve përkatëse. Në këtë pikë, ne vetëm mund të supozojmë marrjen për bazë të rekomandimeve të IPK-së me rastin e hartimit të këtyre dokumenteve, por jo edhe të evidentojmë referim drejtpërdrejt. Pa marrë parasysh, gëzon fakti që rekomandimet e dala nga hulumtimet e IPK-së për ARr-në, në një formë apo tjetër, mund të kenë

ndikuar në zhvillimin e aspekteve të trajtuara dhe në hartimin e legjislacionit përkatës. Fjala bie përfshirja e statistikave për ARr-në në SMIA dhe hartimi i UA përkatës, legjislacioni për promovimin e ARr-së, për participimin e vijuesve të rritur, për krijimin e kushteve më të mira për programet e ARr-së, për financimi vetjak përmes të hyrave nga programet e ARr-së, për zhvillimi profesional i mësimeve për aspekte andragogjike, e kështu me radhë, janë tregues të mirë për ndikimin e mundshëm të rekomandimeve të IPK-së për avancimin e aspekteve që ndërliken me ARr-në.

6.1.2. Përfshirja e rekomandimeve të IPK-së për ARr-në në Planet Zhvillimore në Shkolla dhe në Planet Zhvillimore të Arsimit në komuna

Shkollat e arsimit dhe aftësimin profesional, nga të gjitha komunat e Kosovës, ndër vite kanë ofruar programe të mësimit për të rritur, për disa nga profilet që ofrohen edhe për nxënësit e mësimit të rregullt. Referuar dokumentit Statistikat e Arsimit në Kosovë 2023-2024 (MASHTI, 2024), përfshirja e kandidatëve të rritur në programet e mësimit për të rritur në shkollat profesionale në nivel vendi në vitin 2023-2024 ishte 830 vijues. Për komunat dhe shkollat e AAP-së, legjislacioni në fuqi kërkon parapërgatitje dhe planifikim të mirëfilltë për zbatimin me sukses të këtyre programeve. Një qasje të ngjashme për krijim të kushteve për funksionim të mirëfilltë të këtyre programeve, hulumtimet e IPK-së për komponentin e ARr-së dhanë rekomandime të njëpasnjëshme nga viti 2010 e tutje (shih pikën 2. 1. në raport: Hulumtimet e IPK-së për komponentin e ARr-së), të cilat supozohet të kenë pasur ndikim në hartimin/plotësimin e legjislacionit edhe për aspekte të përgatitjes së institucioneve për ARr-në. Bazuar në UA 13/2014, *Plani vjetor i punës dhe plani zhvillimor i ofruesve të arsimit formal për të rritur*, institucionet duhet të hartojnë Planet Zhvillimore të shkollës, në të cilat, Plani Zhvillimor për arsimin dhe aftësimin e të rriturve duhet të jetë i integruar. Sipas dokumentit, në Planin vjetor të institucionit përfshihen të gjitha aktivitetet rreth organizimit të mësimit dhe regjistrimit të programeve (Neni 2. Plani). Gjithashtu, UA *Plani Zhvillimor i Shkollës dhe Plani Zhvillimor Komunal i Arsimit* (MASHT, 2016) potencon gjithashtu që Plani

Zhvillimor Komunal i Arsimit është dokument pune që hartohet nga secila komunë, bazuar në analizën e situatës aktuale të arsimit në komunën përkatëse dhe planeve zhvillimore të shkollave në nivel komune (Neni 11. Planet zhvillimore komunale të arsimit).

Për të evidentuar jetësimin e rekomandimeve të dala nga hulumtimet e IPK-së për ARr-në në praktikën e institucioneve për planifikimin e realizimit dhe avancimit të ARr-së janë analizuar Planet Zhvillimore të katër shkollave të AAP-së në Prishtinë (“Gjin Gazuli”, “28 Nëntori”, “7 Shtatori” dhe “Shtjefën Gjeçovi”) dhe PZh të shtatë DKA-ve (Suharekë 2019-2023, Pejë 2019-2023, Prishtinë 2018-2022, Gjakovë 2025-2029 - draft, Mitrovicë 2018-2022, Prizren 2017-2021 dhe Ferizaj 2017-2021).

Gjetjet treguan se në PZhSh-të e shkollave dhe komunave të përfshira në studim ka planifikime (zhvillimi profesional i stafit për aspekte dhe specifika të AP-së, përmirësimi i kushteve për punë dhe praktikë në shkolla, përmirësim të infrastrukturës dhe materialeve të punës, bashkëpunime me shkollat e tjera dhe bizneset etj.), të cilat, në një mënyrë apo tjetër, ndërlidhen edhe me programet e mësimit për të rritur. Ndërlidhja bazohet në faktin se mësimi për të rritur në shkollat e AP-së realizohet në profilet e njëjta, ambientet e njëjta dhe nga mësimdhënës të njëjtë nga ata të mësimit të rregullt. Si rrjedhojë, planifikimet për avancimin e programeve të mësimit të rregullt indirekt ndihmojnë edhe avancimet në programet e mësimit për të rritur në shkollat përkatëse. Megjithatë, në asnjërin nga PZh-të e analizuara (PZhSh të shkollave të AAP-së dhe ato komunale), nuk është evidentuar ndonjë Objektiv strategjik, masë apo aktivitet për zbatim në planin afatgjatë, afatmesëm, apo planifikim vjetor për komponentin e ARr-së. Si rrjedhojë, në asnjërin nga dokumentet nuk mund të evidentohet jetësim i rekomandimeve të dala nga hulumtimet e IPK-së për ARr-në.

6.2. Rezultatet e hulumtimit të dala nga intervista me aktorët relevantë

Gjetjet e dala nga intervista me përfaqësues të institucioneve bartëse të ARr-së reflektojnë perceptimet e tyre për çështjet e trajtuara, të dhëna përmes

përgjigjeve për pyetjet e hulumtimit. Ato ndihmuan për të njohur nga afër pozicionimet e tyre karshi aspekteve që ndërlidhen me rekomandimet e IPK-së për komponentin e ARr-së. Rezultatet e dala prezantohen të organizuara në tri tema të ndërlidhura, trajtim që nxjerr në pah praktikatat në marrjen për bazë të rekomandimeve të IPK-së për avancimin e ARr-së.

6.2.1. Marrja për bazë e rekomandimeve të IPK-së për avancimin e ARr-së

Gjetjet në këtë pikë reflektojnë përgjigjet e dhëna për pyetjen *se A janë marrë nga ta për bazë rekomandimet e dala nga hulumtimet e IPK-së për avancimin e politikave dhe praktikave në komponentin e ARr-së?*

Në përgjigjet e tyre, të intervistuarit shfaqin perceptime pozitive dhe përvoja të mira të marrjes për bazë të rekomandimeve dhe angazhimit për avancimin e çështjeve të ndërlidhura me ARr-në. Kryesisht integrimin e rekomandimeve të IPK-së, por edhe të hulumtimeve të realizuara nga institucionet e tjera për ARr-në e ndërlidhin me dokumentet e strategjive për arsimin parauniversitar në Kosovë.

“Po, janë marrë me rastin e hartimit të Strategjisë për AAP, të fundit” (aludohet në 2022-2026)(p/1).

“I kemi marrë, d.m.th. ne i marrim rekomandimet që dalin nga të gjitha institucionet, njëri nga ta edhe IPK-ja” (p/2).

Pra, të intervistuarit deklarohen pozitivisht dhe japin përvoja të mira të marrjes për bazë të rekomandimeve në punën dhe angazhimit për avancimin e çështjeve të ndërlidhura me ARr-në, sidomos kur ata janë të thirrur të kontribuojnë në hartimin e politikave dhe strategjive për ARr-në. Madje, të intervistuarit listojnë aspekte për avancimin e ARr-së, të cilat,

sipas tyre, ndërlihen edhe me rekomandimet e IPK-së, të dhëna ndër vite në hulumtimet për ARr-në.

“Te PSAK (dy PSAK-ët e fundit), si anëtare e grupit punues, në grup kemi ngritur çështjen e trajnimit të mësimitdhënësve, avancimin e AARr-së, anëtarësimin në rrjete të ndryshme ndërkombëtare, krijimin e qendrave për të rriturit, rritja e përfshirjes në AARr etj” (p/8).

Megjithatë, siç u cek edhe në pikën 6.1.1, *Jetësimi i rekomandimeve të IPK-së në politikat dhe legjislacionin për ARr-në*, ka mungesë të dëshmimeve për referim në hulumtimet përkatëse të IPK-së për ARr-në. Në këtë pikë, të intervistuarit, sidomos nga ata që kanë qenë udhëheqës, apo pjesë e grupeve punuese për hartimin e dokumenteve, mungesën e referimeve në hulumtimet përkatëse e trajtojnë si çështje jo edhe aq të rëndësishme, por si diçka që nuk do të duhej të ndodhte. Shembull, në pyetjen se pse hulumtimet e IPK-së për ARr-në nuk figurojnë në mesin e raporteve hulumtuese të shqyrtuara me rastin e hartimit të Strategjisë 2022-2026 (të prezantuara në Shtojcën e Strategjisë), ata e arsyetojnë me mungesë të informimit për këtë çështje dhe shfaqin befasi për këtë fakt. Mospërfshirjen e hulumtimeve të IPK-së për ARr-në në listën e referencave e shohin si gabim teknik dhe përgjegjësi të grupeve teknike. Rëndësi ka që ata, si grupe profesionale, i kanë shqyrtuar dhe trajtuar rekomandimet me rastin e hartimit të dokumenteve me rëndësi për ARr-në. Një qasje e tillë pozitive dhe pranuese për marrjen për bazë të rekomandimeve të IPK-së për avancimin e ARr-së dhe fakti se mosdëshmimi i përfshirjes në dokumentet përkatëse konsiderohet nga ta si lëshim teknik dhe diçka që nuk do të duhej të ndodhte, është një tregues pozitiv dhe indikator për ndikimin e mundshëm të hulumtimeve të IPK-së në avancimin e ARr-së përmes rekomandimeve të dhëna ndër vite.

“Aha, nuk e paskam ditur se nuk janë përfshi. Nuk e di” (p/1).

“Nuk kam informata, nuk e paskam ditë” (p/2).

“Ne i kemi trajtuar në kuadër të grupit punues, ndoshta grupi teknik i hartimit të PSAK nuk i ka përfshi” (p/8).

6.2.2. Rëndësia e hulumtimeve dhe rekomandimeve të IPK-së për avancimin e ARr-së

Përveç deklarimeve për marrjen për bazë të rekomandimeve të IPK-së për avancimin e ARr-së, të intervistuarit shprehin perceptime pozitive edhe për rëndësinë e hulumtimeve të IPK-së për këtë komponent. Në pyetjen e hulumtimit *Cilat janë perceptimet e aktorëve bartës për rëndësinë e hulumtimeve dhe rekomandimeve të IPK-së në avancimin e ARr-së?*, rezultatet treguan se përfaqësuesit kanë vlerësime të larta për hulumtimet e IPK-së për komponentin e ARr-së, duke i cilësuar rezultatet e tyre si reale dhe të bazuara në fakte. Këtë rëndësi ata e ndërlidhin me mundësinë e përdorimit të këtyre rezultateve (gjetjeve dhe rekomandimeve) në punën e tyre për avancimin e ARr-së dhe për raportime edhe në nivel ndërkombëtar.

“Rezultatet e studimeve të IPK-së për ARr-në vlerësohen të jenë reale, meqenëse bazohen në fakte” (p/2).

“Vlerësohen sepse na udhëzojnë për hartim të politikave, strategjive, raporteve të progresit të programeve të BE-së dhe kur kërkohen të dhëna” (p/1).

Afria dhe familjarizimi më i madh i përfaqësuesve me temat e trajtuara në hulumtimet e IPK-së për ARr-në dhe gjetjet specifike, të dala nga to, tregoi se ata vërtet e kanë përcjellë punën e IPK-së për këtë komponent ndër vite dhe i kanë shqyrtuar me vëmendje gjetjet e dala nga to. Madje, përfaqësuesit e intervistuar listuan temat e hulumtimeve dhe gjetjet e ndërlidhura:

“Po, i mbaj mend temat, hulumtimet kanë trajtuar promovimin e ARr-së, trajnimin e mësimdhënësve, mbështetjen e grupeve të marginalizuara etj” (p/2).

“Mungesa e shkëmbimit të përvojave, shkollat profesionale që nuk ofrojnë trajnime të mësimdhënësve” (p/3).

“Hulumtimet e IPK-së kanë treguar se mungojnë kriteret për angazhimin e koordinatorit për ARr-së dhe mësimdhënësve të angazhuar në ARr. Pastaj flitet për mungesën e literaturës profesionale, mungesën e rregullores adekuate për grumbullim dhe shpenzimin e mjeteve, për moshën e re të vijuesve në ARr, që në shumë raste mbetet e padokumentuar etj” (p/9).

6.2.3. Mundësitë e jetësimit më të mirë të rekomandimeve të IPK-së për avancimin e ARr-së

Për pyetjen e hulumtimit se *Cilat janë perceptimet e aktorëve bartës për mundësitë e jetësimit më të mirë të rekomandimeve të IPK-së për avancimin e ARr-së?*, ajo që të intervistuarit sugjerojnë të bëhet, në mënyrë që rekomandimet e IPK-së të jetësohen më mirë në politikat dhe praktikat e ARr-së, janë pikërisht çështje që kanë munguar dhe e kanë penguar jetësimin më të madh dhe më të dëshmuar të rekomandimeve. Sugjerimet e dhëna nga përfaqësuesit orientojnë në më shumë bashkëpunim ndërinstitucional, promovim dhe përfshirje më të gjerë të palëve në hulumtime, diskutim të gjetjeve dhe rekomandimeve dhe reflektim të përbashkët dhe të rregullt për mundësitë e zbatimit praktik të rekomandimeve etj. Përgjegjësia dhe mundësia më reale për jetësimin e rekomandimeve orientohet tek institucionet bartëse për ARr-në, në masë të madhe te MASHTI dhe departamentet përkatëse, por edhe te IPK-ja. Nga MASHTI kërkohet bashkëpunim më i madh në kuadër të departamenteve përkatëse dhe reflektim rreth gjetjeve dhe mundësive për zbatimit praktik të rekomandimeve, ndërsa IPK-ja të monitorojë në njëfarë forme zbatimin

e rekomandimeve dhe të jetë bashkëpunuese në procesin e planifikimit për hulumtime të radhës.

“Gjetjet dhe rekomandimet të prezantohen në MASHTI në departamentet përkatëse. Të reflektohet bashkërisht për to” (p/1).

“Të diskutohen me MASHTI-n dhe të shihet mundësia e zbatimit të tyre” (p/2).

“Bashkëpunimi më i afërt me MASHTI/DAAP dhe përfshirja në grupin punues për strategjinë e ardhshme, si dhe në draftimin e Ligjit të ri të për arsim dhe aftësim për të rritur” (p/7).

“Bashkëpunim, që së paku çdo tre muaj të kemi takime dhe të diskutoni (IPK) me ne se a i kemi marrë rekomandimet” (p/8).

“IPK-ja të përfshijë praktikuesit në procesin kërkimor, sigurimi i financimit dhe burimeve për zbatim, monitorimi dhe vlerësimi i zbatimit të rekomandimeve etj.” (p/3).

“IPK-ja të trajtojë stafin e mësimdhënësve për punën me të rritur” (p/9).

Sugjerimet e dhëna për MASHTI-n dhe institucionet tjera bartëse për ARr-në në këtë funksion ndërliidhen gjithashtu për angazhim, bashkëpunim dhe përgjegjësi më të madhe institucionale, me veprime konkrete, sipas institucioneve që përfaqësojnë:

“Departamentet në MASHTI të analizojnë gjetjet dhe rekomandimet dhe t'i ndajnë ato me partnerët relevantë” (p/1).

“Duhet t'i diskutoj gjetjet dhe rekomandimet përbrenda dhe t'i shoh mundësitë e zbatimit, a janë të zbatueshme fillimisht, pastaj, nëse po, edhe alokimin e buxhetit. Duhet të rriten kapacitetet e stafit për jetësimin praktik të rekomandimeve, plotësimi i vendeve të lira të punës etj.” (p/2).

“Me kërkim përgjegjësi nga personat përgjegjës” (p/8).

“DKA-ja duhet të planifikojë plan të veprimit për AP-në dhe të gjitha rekomandimet e dala në IPK t'i ndajë me shkollat profesionale, si dhe të rekomandojë që të gjitha rekomandimet dhe analizuara të zbatohen. Hulumtimet e IPK-së të ndahen me shkollat, në rast nevojë DKA-të të bashkëpunojnë me IPK-në dhe të mbajnë seanca informuese lidhur me zbatimin e rekomandimeve në praktikë”(p/5).

“Porosi për hulumtime sipas nevojave të DKA-ve” (p/4).

“AAAPARr duhet të veprojë si urë lidhëse ndërmjet kërkimeve të IPK-së dhe praktikave operative në fushën e AARr-së, duke krijuar një ambient të favorshëm për implementim dhe zhvillim”(p/3).

“Kërkohet angazhim shumë më i madh i gjithë aktorëve brenda shkollës, e që me shumën aktuale të kompensimit është e pamundur të realizohet” (p/9).

7. PËRFUNDIME DHE REKOMANDIME

Përmbledhja e përfundimeve u referohet qëllimit të hulumtimit dhe rezultateve të dala karshi pyetjeve kërkimore, të cilat e udhëhoqën këtë studim. Qëllimi i hulumtimit ishte të evidentojë nëse rekomandimet e dala nga hulumtimet e realizuara në kuadër të veprimtarisë së IPK-së ndër vite në fushën e ARr-së janë jetësuar në politikat dhe praktikat për ARr-në Kosovë. Mbi bazën e gjetjeve të studimit dolën përfundime dhe rekomandime të rëndësishme në funksion të arritjes së qëllimit të studimit.

Përfundime

Një ndër institucionet që merret me hulumtime në fushën e arsimit është IPK-ja, themeluar nga MASHTI, me rol dhe përkushtim për ofrimin e shërbimeve profesionale për MASHTI-n dhe institucionet arsimore të të gjitha niveleve në Kosovë.

Ndër vite të funksionimit dhe ushtrimit të veprimtarisë së vetë, IPK-ja ka realizuar shtatë hulumtime për komponentin e ARr-së, raportet për të cilat i ka të publikuara në kuadër të revistës *Kërkime Pedagogjike*, apo si publikime të veçanta. Qëllimi i tyre ndryshon nga hulumtimi në hulumtim, por me një synim të përbashkët: zhvillimin e ARr-së në përputhje me nevojat e kërkesat e shoqërisë, me zhvillimet e reja dhe me trendët e zhvillimit global. Për ta mbështetur këtë, mbi bazën e gjetjeve, janë hartuar rekomandime specifike, të konceptuara dhe të organizuara referuar rolit dhe përgjegjësi të institucioneve arsimore dhe bartësve përkatës. Rekomandimet janë dhënë për aspektet: (1) hartimin e politikave dhe plotësimin e legjislacionit mbështetës për ARr-në, (2) krijimin e kushteve të përshtatshme për realizimin e ARr-së, (3) planifikimet e institucioneve bartëse për ofrimin e ARr-së, (4) zhvillimin profesional të stafit që punon me të rriturit, (5) ofrimin e profileve sipas kërkesave të tregut të punës dhe zhvillimeve teknologjike, (6) promovimin e ARr-së, statistikat për ARr-në,

dhe (7) ndërkombëtarizimin e ARr-së. Këto rekomandime mund (dhe do të duhej) të shërbeheshin për të orientuar politikat dhe strategjitë për avancimin e kësaj fushe.

Në pyetjen A janë marrë për bazë rekomandimet e dala nga hulumtimet e IPK-së për avancimin e politikave dhe praktikave për komponentin e ARr-së? rezultatat e studimit pasqyruan një gjendje jo të mirë.

Analiza e politikave për ARr-në, të hartuara nga viti 2010 e tutje (Plani Strategjik të Sektorit të Arsimit 2011-2016, Plani strategjik i arsimit 2017-2021, Programi i Qeverisë së Republikës së Kosovës 2021-2025, Strategjia e Arsimit 2022-2026), nxori në pah një jetësim të mundshëm të rekomandimeve të dala nga këto hulumtime në politikat dhe praktikave të ARr-së. Jetësimi rezulton të jetë më i pranishëm kur ato u përfshinë drejtpërdrejt në cilësinë e referencave të dëshmuara në PSAK 2011–2016. Mangësi dhe sfidë rezulton të jetë mungesa e dokumentimit të referimit në hulumtimet e IPK-së për ARr-në, dokumentet e politikave pasuese për këtë komponent. Pra, politikat e hartuara në vijim, ndonëse përfshijnë prioritetet të ndërlydhura me rekomandimet e dala nga hulumtimet e IPK-së për këtë komponent, nuk ofrojnë dëshmi për referim direkt në ato hulumtime.

Sa i përket legjislationit për ARr-në (ligje, udhëzime administrative, korniza etj.), ka zhvillime dhe vërehet ndikim i mundshëm i gjetjeve dhe rekomandimeve të dala nga hulumtimet e IPK-së për ARr-në hartimin dhe plotësimin e tij. Megjithatë, për këtë lloj të dokumenteve është sfiduese evidentimi i ndërlydhjes drejtpërdrejt me rekomandimet, meqenëse preambula e tyre ofron vetëm bazën ligjore për nxjerrjen e atij akti, jo edhe referimin në hulumtime, apo raporte të studimeve përkatëse. Në këtë pikë, ne vetëm mund të supozojmë marrjen për bazë të rekomandimeve të IPK-së me rastin e hartimit të këtyre dokumenteve, por jo edhe të evidentojmë referim direkt.

Sa u përket praktikave të institucioneve bartëse të ARr-së për jetësimin e rekomandimeve në planifikimet për avancimin e ARr-së, rezultatat nxorën në pah disa çështje me rëndësi. Shkollat e AAP-së nga të gjitha komunat e Kosovës, ndër vite, kanë ofruar programe të mësimin për të rritur, për disa

nga profilet që ofrohen edhe për nxënësit e mësimit të rregullt. Për komunat dhe shkollat, legjislacioni në fuqi kërkon parapërgatitje dhe planifikim të mirëfilltë për zbatimin me sukses të këtyre programeve, kërkesë e dalë edhe nga hulumtimet e IPK-së për ARr-në ndër vite. Konkretisht, me legjislacion kërkohet që në Planet Zhvillimore të shkollave dhe në Planet Zhvillimore për arsim në komuna, Plani zhvillimor për arsimin dhe aftësimin e të rriturve të jetë i integruar. Gjetjet treguan se në PZhSh-të e shkollave (katër shkolla) dhe komunave (shtatë komuna) të përfshira në studim ka planifikime që, në një mënyrë apo tjetër, ndërlidhen edhe me programet e mësimit për të rritur, por që në asnjërin nga to nuk është evidentuar ndonjë objektiv strategjik, masë apo aktivitet për zbatim në planin afatgjatë, afatmesëm, apo planifikim vjetor për komponentin e ARr-së. Si rrjedhojë, në asnjërën nga dokumentet nuk mund të evidentohet jetësim i rekomandimeve të dala nga hulumtimet e IPK-së për ARr-në.

Intervistat e realizuara me përfaqësues të institucioneve bartëse për ARr-në tregoi se ata kanë perceptime pozitive për gjetjet dhe rekomandimet e dala nga hulumtimet për komponentin e ARr-së. Një qasje e tillë pozitive dhe pranuese, për marrjen për bazë të rekomandimeve të IPK-së për avancimin e ARr-së dhe fakti se mosdëshmimi i përfshirjes në dokumentet përkatëse konsiderohet nga ta si lëshim teknik dhe diçka që nuk do të duhej të ndodhte, është një tregues pozitiv dhe indikator për ndikimin e mundshëm të hulumtimeve të IPK-së në avancimin e ARr-së përmes rekomandimeve të dhëna ndër vite.

Në pyetjen *Cilat janë perceptimet e aktorëve bartës për rëndësinë e hulumtimeve dhe rekomandimeve të IPK-së në avancimin e ARr-së?*, mund të themi se përfaqësuesit kanë vlerësime të larta për hulumtimet e IPK-së për ARr-në. Sipas tyre, ato janë të mirëseardhura, mjaft të rëndësishme, të vlefshme dhe të qëlluara për hapa konkretë për avancim. Ata dhanë komentet pozitive për temat e hulumtuara ndër vite. Madje listojnë edhe gjetje dhe rekomandime specifike të dala nga studimet, të cilat i konsiderojnë si të mirëseardhura, mjaft të rëndësishme, të vlefshme, të bazuara në fakte dhe të qëlluara për hapa konkretë për avancimin e ARr-së. Sipas tyre, ato kanë rëndësi të veçantë për zhvillimin e arsimit dhe

përmirësimin e praktikave pedagogjike në Kosovë dhe i vlerësojnë si një përpjekje e rëndësishme për të krijuar bazë shkencore.

Në pyetjen *Cilat janë perceptimet e aktorëve bartës për mundësitë e jetësimit më të mirë të rekomandimeve të IPK-së në avancimin e ARr-së?*, të intervistuarit orientojnë në disa mundësi praktike.

Sipas tyre, jetësimi më i mirë i rekomandimeve mund të bëhet nëse IPK-ja bën:

- Prezantim të gjetjeve dhe rekomandimeve në departamentet përkatëse në MASHTI-t dhe reflektim të përbashkët për to;
- Një vegzë të publikimeve të IPK-së në faqen zyrtare të MASHTI-t, që ato të shihen dhe të gjenden më lehtë;
- Përfshirje më të madhe në grupet punuese për ARr-në;
- Promovim më të madh të hulumtimeve dhe mbështetje më të zgjeruar, ndërlidhur me nevojat direkte të të gjitha komunave;
- Përfshirje të praktikuesve në procesin kërkimor, sigurim të financimit dhe burimeve për zbatim;
- Monitorim dhe vlerësim të zbatimit të rekomandimeve, si dhe trajnime të stafit mësimdhënës të angazhuar në ARr.

Mundësitë për institucionet bartëse orientojnë në:

- Analizë të gjetjeve dhe rekomandimeve të IPK-së nga departamentet në MASHTI, ndarja e tyre me partnerët relevantë dhe konsiderimi i mundësive për zbatim;
- Ngritje të kapaciteteve të stafit për jetësimin praktik të rekomandimeve, plotësimi i vendeve të lira të punës etj.;
- Plane të veprimit nga DKA-të për AP-në dhe ndarja e rekomandimeve të IPK-së me shkollat profesionale;

- Bashkëpunim të DKA-ve me IPK-në dhe mbajtja e seancave informuese lidhur me zbatimin e rekomandimeve në praktikë;
- Rolin e AAAPARr si urë lidhëse ndërmjet kërkimeve të IPK-së dhe praktikave operative në fushën e ARr-së.

Në përgjigje të pyetjes kërkimore që ka orientuar studimin, *Cilat janë praktikat e jetësimit të rekomandimeve të dala nga hulumtimet e IPK-së për ARr-në në politikat dhe praktikat për këtë komponent?*, mund të themi se, aktualisht, praktikat janë premtuese, për shkak të ndërlidhjeve të shumta indirekte të rekomandimeve të dala nga studimet e IPK-së për komponentin e ARr-së me prioritetet e politikave për avancimin e këtij komponenti. Praktikë jo e mirë e evidentuar rezulton të jetë mungesa e referimit të dëshmuar në gjetje dhe rekomandime të IPK-së për këtë komponent. Perceptimet pozitive të aktorëve bartës për rëndësinë e rekomandimeve të IPK-së për avancimin e ARr-së, si dhe dhënia e orientimeve konkrete se si mund të jetësohen më mirë dhe më suksesshëm këto rekomandime në politika dhe praktika për ARr-në në të ardhmen është një tregues mjaft i mirë dhe i rëndësishëm për avancim.

Rekomandime

Mbi bazën e gjetjeve dhe në funksion të avancimit të ARr-së në të ardhmen, rekomandojmë që:

- IPK-ja të shqyrtojë me përpikëri rekomandimet e dhëna nga përfaqësuesit e institucioneve bartëse të ARr-së dhe, aty ku është e mundur, të fillojë me jetësimin e tyre në veprimtarinë hulumtuese dhe botuese për ARr-në, por edhe përtej;
- IPK-ja të zbatojë qasjen e partneritetit hulumtues-zbatues praktik në të gjitha fazat e hulumtimeve, për të përafuar zbatimin praktik të gjetjeve dhe rekomandimeve nga hulumtimet për këtë komponent;

- MASHTI të rishikojë procesin dhe procedurat e hartimit të politikave dhe dokumenteve përcjellëse për ARr-në. Referimi në burime dhe në hulumtime përkatëse të jetë i dokumentuar;
- Departamentet përkatëse në MASHTI të bëjnë analizë të gjetjeve dhe të rekomandimeve të dala nga hulumtimet e IPK-së për ARr-në, të ndajnë ato me stafin dhe institucionet/partnerët relevantë për t'i parë mundësitë për zbatim në politikat dhe praktikat për ARr-në;
- MASHTI të rrisë kapacitetet e stafit për jetësimin praktik të rekomandimeve që dalin nga hulumtimet për ARr-në;
- DKA-të të integrojnë planifikimet për ARr-në në PZhK dhe këtë praktikë (të bazuar në legjislacion), ta bartin edhe te institucionet që ofrojnë ARr-në. Gjithashtu, rekomandimet e dala nga hulumtimet e IPK-së t'i prezantojnë dhe t'i diskutojnë me institucionet vartëse për të mbështetur zbatimin në politikat dhe praktikat e ARr-së;
- AAAPARr-ja të jetë shumë më aktive në rolin e saj për ARr-në, sidomos në institucionet që tashmë i ka nën ombrellë, por edhe përtej. Promovimi i gjetjeve dhe rekomandimeve të dala nga hulumtimet e IPK-së për ARr-në dhe inicimi i jetësimit në politikat dhe praktikat përkatëse për AAP-në të jetë një ndër prioritetet e punës së saj.

REFERENCAT

- Alex, D. (2023). What are Implications and Recommendations in Research? How to Write It, with Examples? ResearchLife.
<https://researcher.life/blog/article/what-are-implications-recommendations-in-research>
- Ammon, C. (2022). Results Section for Research Papers, Summer 2022. San José State University Writing Center. <https://www.sjsu.edu/writingcenter/>

Kërkime Pedagogjike

- Autoriteti Kombëtar i Kualifikimeve. (2011). Korniza Kombëtare e Kualifikimeve. Marrë nga: <https://akkks.rks-gov.net>
- Azemi, B. (2011). Arsimi i të rriturve në Kosovë. Kërkime Pedagogjike 2011 (f.32-52), Prishtinë, Kosovë: IPK. Marrë nga: <https://ipkmasht.rks-gov.net/wp-content/uploads/2020/12/Kerkime-Pedagogjike-2.pdf>
- Azemi, B. (2014). Ndikimi i interesave në inkurajimin e të rriturve për kualifikim. Kërkime Pedagogjike 5 (f.125-145), Prishtinë, Kosovë: IPK. Marrë nga: <https://ipkmasht.rks-gov.net/wp-content/uploads/2020/12/Kerkime-Pedagogjike-5.pdf>
- Basu, M. (2020). Importance of Research in Education. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3703560> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3703560>
- Best, J.W., & Kahn, J.V. (1998). Research in Education. Shkarkuar me 19.12.2024 nga <http://ww2.odu.edu/~jritz/attachments/reined.pdf>
- Boser, U., McDaniel's. (2018). Addressing the Gap Between Education Research and Practice. Shkarkuar me 20.12.2024 nga <https://www.americanprogress.org/article/addressing-gap-education-research-practice>
- Coburn, C. E., Penuel, W. R., & Farrell, C. C. (2021). Fostering educational improvement with research-practice partnerships. Phi Delta Kappan, 102(7), 14–19. <https://doi.org/10.1177/00317217211007332>
- Dibekulu, D. (2020). An Overview of Data Analysis and Interpretations in Research. International Journal of Academic Research in Education and Review. DOI:10.14662/IJARER2020.015
- DVV International Kosova. (2018). Java e të mësuarit gjatë gjithë jetës. Shkarkuar me 12.05.2025 nga <https://www.dvv-international.ge/alb/kosova/lajmet/article/java-e-te-mesuarit-gjate-gjithe-jetes>
- DVV International. (2015). Curriculum globALE-Competency framework for Adult Educators. Marrë nga: <https://www.dvv-international.de/en/worldwide/europe/kosovo>
- European Commission/EACEA/Eurydice, (2021). Adult education and training in Europe: Building inclusive pathways to skills and qualifications. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

- Goertz, M.E., Barnes.C., Massell.D. (2013). How State Education Agencies Acquire and Use Research in School Improvement Strategies. Marrë nga:https://www.researchgate.net/publication/303970535_How_State_Education_Agencies_Acquire_and_Use_Research_in_School_Improvement_Strategies
- Federighi, P. (2019). Research Methodology in Adult Learning and Education. Journal of Educational Sciences, XX, 1(39) DOI: 10.35923/JES.2019.1.05. ResearchGate.
- Fitria.T. (2024). Qualitative Research method in Education field: A guide for researchers, lecturers, and students. Research Gate. Marrë nga: https://www.researchgate.net/publication/383271905_Qualitative_Research_Method_in_Education_Field_A_Guide_for_Researchers_Lecturers_and_Students_Metode_Penelitian_Kualitatif_di_Bidang_Pendidikan_Panduan_bagi_Peneliti_Dosen_dan_Mahasiswa
- George, T. (2023). How to Write a Results Section|Tips & Examples. SCRIB. Marrë nga: <https://www.scribbr.com/dissertation/results/>
- Goyal, A. (2022). Data collecting instruments and tools in research. International Journal of Creative Research Thoughts (IJCRT). Marrë nga: <https://ijcrt.org/papers/IJCRTQ020011.pdf>.
- Kida, H. (1984). The Role of Educational Research in Educational Improvements. Singapore Journal of Education, 6(2), 54–59. <https://doi.org/10.1080/02188798408548551>
- Komuna e Prishtinës. (2014). Rregullore për hyrat vetanake të institucioneve arsimore. Marrë nga: <https://gzk.rks.gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=11846>
- Mayring, P. (2014). Qualitative content analysis: theoretical foundation, basic procedures and software solution. Marrë nga:https://www.researchgate.net/publication/266859800_Qualitative_content_analysis
- Nicmanis.M. (2024). Reflexive Content Analysis: An Approach to Qualitative Data Analysis, Reduction, and Description. Marrë nga:<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/16094069241236603>
- OECD. (2021). Barriers to facilitating research use in education systems, Shkarkuar me 22.12.2024 nga <https://www.oecd.org/en/about/projects/strengthening-the-impact-of-education-research.html>

Kërkime Pedagogjike

- OECD. (2024). Education research. Shkarkuar me 21.12.2024 nga <https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/education-research.html>
- Republika e Kosovës. (2013). Udhëzimi Administrativ Nr.03/2013 për standardet e hartimit të akteve normative. Marrë nga: <https://gzk.rks-gov.net/actdocumentdetail.aspx?actid=8696>
- Republika e Kosovës. (2021). Programi i qeverisë së Republikës së Kosovës 2021-2025. Marrë nga: <https://masht.rks-gov.net/wp-content/uploads/2022/06/Programi-i-Qeverise-se-Kosoves-2021-2025.pdf>
- Singh, R. & Gelat, V. K. (2023). Importance and Necessity of Research in Education. International Journal of Research Publication and Reviews Journal. Shkarkuar me 18.12.2024 nga <https://researcher.life/blog/article/what-are-implications-recommendations-in-research>
- Sharma, N. K. (2022). Instruments Used in the Collection of Data in Research. Marrë nga: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4138751
- Zylfiu, H., Gerguri, B. (2010). Arsimi dhe aftësimi i të rriturve në shkollat profesionale të Kosovës, 2005-2008. Kërkime Pedagogjike 2010 (f.192-213), Prishtinë, Kosovë: IPK. Marrë nga: <https://ipkmasht.rks-gov.net/wp-content/uploads/2020/12/Kerkime-Pedagogjike-1.pdf>
- Zylfiu, H. (2011). Arsimi dhe aftësimi i të rriturve në Kosovë. Kërkime Pedagogjike 2011 (f.165-195), Prishtinë, Kosovë: IPK. Marrë nga: <https://ipkmasht.rks-gov.net/wp-content/uploads/2020/12/Kerkime-Pedagogjike-2.pdf>
- Zylfiu, H. (2019). Vlerësimi ndërkombëtar i kompetencave të të rriturve për shkrimlexim përmes PIAAC dhe përvojat në Kosovë. Kërkime Pedagogjike 2019 (f.63-90), Prishtinë, Kosovë: IPK. <https://ipkmasht.rks-gov.net/wp-content/uploads/2021/02/Kerkime-Pedagogjike-2019.pdf>
- Zylfiu, H. (2024). Anëtarësimet e institucioneve nga fusha e arsimit për të rritur në organizata ndërkombëtare – përvojat dhe mundësitë. Kërkime Pedagogjike 2024 (f.209 -245), Prishtinë, Kosovë: IPK. Marrë nga: <https://ipkmasht.rks-gov.net/wp-content/uploads/2025/02/Kerkime-Pedagogjike-2024-vellimi-3.pdf>
- Zylfiu, H., Potera, I., Aliu, R. (2015). Arsimi dhe aftësimi i të rriturve në shkollat profesionale në Kosovë 2010-2015. Prishtinë, Kosovë: IPK. Marrë nga: <https://ipkmasht.rks-gov.net/wp-content/uploads/2020/12/Arsimi-dhe-aftesimi-i-te-rriturve-ne-shkollat-profesionale-ne-Kosove-2010-2015.pdf>

Dokumente të politikave:

- Ministria e Arsimit, e Shkencës, e Teknologjisë. (2011). Ligji për Arsimin Parauniversitar në Republikën e Kosovës. Marrë nga: <https://masht.rks-gov.net/ligji-per-arsimin-parauniversitar-ne-republiken-e-kosoves-nr-04-l-032/>
- Ministria e Arsimit, e Shkencës, e Teknologjisë. (2011). Plani Strategjik i Arsimit 2011-2016. Marrë nga: <https://masht.rks-gov.net/plani-strategjik-i-arsimit-ne-kosove-2011-2016/>
- Ministria e Arsimit, e Shkencës, e Teknologjisë. (2011). UA Participimi i vijuesve të arsimit dhe aftësimit për të rritur. Marrë nga: <https://masht.rks-gov.net/11-ua-per-participimin-e-vijuesve-te-arsimit-dhe-aftesimit-per-te-rritur-nr-11-2011-date-30-12-2011/>
- Ministria e Arsimit, e Shkencës, e Teknologjisë. (2012). UA për Qendrat e Kompetencës (QK) në Kosovë. Marrë nga: <https://masht.rks-gov.net/ua-qendra-e-kompetences-qk-ne-kosove-nr-05-2012-date-02-05-2012/>
- Ministria e Arsimit, e Shkencës, e Teknologjisë. (2013). Ligji për Arsimin dhe Aftësimin e të Rriturve. Marrë nga: <https://masht.rks-gov.net/ligji-nr-04-l-143-per-arsimin-dhe-aftesimin-per-te-rritur-ne-republiken-e-kosoves/>
- Ministria e Arsimit, e Shkencës, e Teknologjisë. (2013). Ligji për Arsimin dhe Aftësimin Profesional. Marrë nga: <https://masht.rks-gov.net/ligji-nr-04-l-138-per-arsimin-dhe-aftesimin-profesional/>
- Ministria e Arsimit, e Shkencës, e Teknologjisë. (2014). UA për Agjencinë e arsimit dhe aftësimit profesional dhe arsimit të të rriturve në Kosovë -AAAPARr. Marrë nga: <https://masht.rks-gov.net/ua-masht-nr-14-2014-agjencioni-i-arsimit-dhe-aftesimit-profesional-dhe-arsimit-te-te-rriturve-aaaparr-ne-kosove/>
- Ministria e Arsimit, e Shkencës, e Teknologjisë. (2014). UA për Kriteret dhe procedurat për validimin dhe aprovimin e kualifikimeve kombëtare dhe akreditimin e institucioneve që ofrojnë kualifikime në Kosovë. Marrë nga: <https://masht.rks-gov.net/ua-masht-nr-35-2014-kriteret-dhe-procedurat-per-validimin-dhe-aprovimin-e-kualifikimeve-kombetare-dhe-akreditimin-e-institucioneve-qe-ofrojne-kualifikime-ne-kosove>

- Ministria e Arsimit, e Shkencës, e Teknologjisë. (2014). UA për Njohjen e mësimit paraprak. <https://masht.rks-gov.net/ua-masht-nr-31-2014-per-njohjen-e-mesimit-paraprak/>
- Ministria e Arsimit, e Shkencës, e Teknologjisë. (2014). UA për Kriteret dhe procedurat për validimin dhe aprovimin e kualifikimeve kombëtare dhe akreditimin e institucioneve që ofrojnë kualifikime në Kosovë. Marrë nga: <https://masht.rks-gov.net/ua-masht-nr-35-2014-kriteret-dhe-procedurat-per-validimin-dhe-aprovimin-e-kualifikimeve-kombetare-dhe-akreditimin-e-institucioneve-qe-ofrojne-kualifikime-ne-kosove/>
- Ministria e Arsimit, e Shkencës, e Teknologjisë. (2014). UA 13/2014 Plani vjetor i punës dhe plani zhvillimor i ofruesve të arsimit formal për të rritur. Marrë nga: <https://masht.rks-gov.net/alldocuments/ua-masht-nr-13-2014-plani-vjetor-i-punes-dhe-plani-zhvillimor-i-ofruesve-te-arsimit-formal-per-te-rritur/>
- Ministria e Arsimit, e Shkencës, e Teknologjisë. (2014). UA për Kriteret dhe procedurat për sigurimin e cilësisë në institucionet e AAP-së. Marrë nga: <https://masht.rks-gov.net/ua-masht-nr-32-2014-per-kriteret-dhe-procedurat-per-sigurimin-e-cilesise-ne-institucionet-e-arsimit-dhe-aftesimit-profesional-proceset-e-brendshme/>
- Ministria e Arsimit, e Shkencës, e Teknologjisë. (2015). UA për Statistikat e kandidatëve në Arsimin dhe aftësimin e të rriturve. Marrë nga: <https://masht.rks-gov.net/ua-masht-nr-15-2015-statistikat-e-kandidateve-ne-arsimin-dhe-aftesimin-e-te-rriturve/>
- Ministria e Arsimit, e Shkencës, e Teknologjisë. (2016). UA për Planin zhvillimor të shkollës dhe Planin zhvillimor komunal të arsimit. Marrë nga: <https://masht.rks-gov.net/alldocuments/ua-nr-23-2016-dt-09-11-2016-per-planin-zhvillimor-te-shkolles-dhe-planin-zhvillimor-komunal-te-arsimit/>
- Ministria e Arsimit, e Shkencës, e Teknologjisë. (2017). Plani Strategjik i Arsimit në Kosovë 2017-2021. <https://masht.rks-gov.net/plani-strategjik-i-arsimit-ne-kosove-2017-2021/>
- Ministria e Arsimit, e Shkencës, e Teknologjisë. (2017). Plani i veprimit për zbatimin e Planit Strategjik i Arsimit në Kosovë 2017-2021. Marrë nga: <https://masht.rks-gov.net/plani-i-veprimit-te-planit-strategjik-te-arsimit-ne-kosove-2017-2021/>

Kërkime Pedagogjike

Ministria e Arsimit, e Shkencës, e Teknologjisë dhe Inovacionit. (2022). Plani i veprimit për zbatimin e Strategjisë 2022-2026. <https://masht.rks-gov.net/strategjia-e-arsimit-2022-2026plani-i-veprimit/>

Ministria e Arsimit, e Shkencës, e Teknologjisë dhe Inovacionit. (2022). Strategjia së Arsimit në Kosovë 2022-2026. Marrë nga: <https://masht.rks-gov.net/strategjia-e-arsimit2022-2026/>

Ministria e Arsimitm e Shkencësm e Teknologjisë dhe Inovacionit.(2024). Statistikat e arsimit në Kosovë 2023-2024. Marrë nga:<https://masht.rks-gov.net/wp-content/uploads/2024/10/Statistikat-e-arsimit-ne-Kosove-2023-2024.pdf>

Botues

Instituti Pedagogjik i Kosovës

Shtypi

Shtypshkronja “Blendi”, Prishtinë

Tirazhi: 300 copë

Katalogimi në botim

Biblioteka Kombëtare e Kosovës “Pjetër Bogdani”